

1937-1939

Werkdorp Nieuwsluis מוקם ב - Wieringermeer Polder, לא הרחק מהכפר הקטן Wieringerwaard כשעה וחצי נסיעה מאמסטרדם צפונה, דרך Alkmaar, צומת מסחרי בצפון הולנד. חצי האי וירינגן גובל ל-Zuiderzee, אותה ימה, שנוצרה בשיטפונות המאה ה-12. כבר מוקדם מאד למדו ההולנדים להגן על מה שנשאר מארצם, באמצעות מערכת סכרים גבוהים. במשך מאה השנים האחרונות חלה ירידה נכרת של פני הים בחופי פריסלנד (הגרמנית וההולנדית) וגם ב-Zuiderzee, הגיע הזמן לכבוש חזרה את השטחים שאבדו, בייבוש הדרגתי של הימה. ימת הזוידר פתוחה אל הים הצפוני ע"י פתח צר יחסית, שנחסם ע"י סכר, וצויד בשערים ומערכת משאבות המאפשרת להפריז את הימה מהים הפתוח- הסכר החוסם, הריהו ה-Affsluitdijk.

הפרויקט החל, אם איני טועה, בתחילת שנות העשרים, ע"י סגירת שטחים נרחבים בסכרים; המים מהשטחים החסומים נשאבו החוצה, והסכר החוסם דאג לוויסות פני הימה ע"י מערכת השאיבה שלו. כעבור תקופה, המים בשטחים הסגורים - הפולדרים - ירדו והוחל בפיתוח מערכת ניקוז ענפה, הנחת צינורות חרס לניקוז מי התהום אל תוך תעלות משנה בקצה השדות, המובילות לתעלות ניקוז ראשיות המאפשרות שאיבה מתמדת של מי הניקוז אל מעבר לסכרים, לימת הזוידר ומשם לים הפתוח. במשך כמה שנים נשטפו המלחים ע"י הגשם עם מי הניקוז החוצה. אז הוחל בחריש ובהשבת הקרקעות באופן מלאכותי בבקטריות חנקן. נזרעו קטניות להעשרת הקרקע הבתולית בחנקן. כל השטחים נזרעו תבואות במשך שתי עונות והוחל בתכנון ובפרצלציה.

הפרויקט הופעל ע"י רשות ציבורית (בדומה לרשות עמק הטנסי או המוסדות המיישבים בארץ, לרבות חבל לכיש), שתכננה את הכפרים ובתוכם את היחידות המשקיות. במרכז כל יחידת קרקע הוקם מבנה לבית מגורים ומתבן עצום המאוחזים תחת גג אחד. איני זוכר את גודל היחידה, להערכתי כ-300 ד'. הזכאים להתיישבות נבחרו ע"י ועדה, לפי קריטריונים מיוחדים (אם האדמות נמכרו להם או הוחכרו, איני זוכר). בצורה זו הוקם גם ה-"וירינגרמר-פולדר", ובו ה-"וורקדורף", מרכז ההכשרה, שהיווה יחידה כפרית אחת, בשם "ניוסלוויס". למיטב זכרוני, גודלה של היחידה היה כ-3000 דונם.

הוורקדורף כמקום הכשרה נבנה בסגנון הקבוצים (היותר מתקדמים) בארץ באותם ימים. במרכזו הוקם "הבית המשותף", מבנה דו קומתי מרווח. בקומת הקרקע - חדר אוכל גדול ומטבח, המצויד בציוד מודרני, שגם היום לא היה מבייש מטבח קיבוצי: סירי קיטור ומחבתות חשמליים מנירוסטה, מכונות לעיבוד ירקות ומכונה לפריסת לחם, חדר קירור (עדיין מקורר ע"י בלוקי קרח) ועוד. מספר אולמות קטנים, למטה ובקומה השנייה, שמשו לאספות, הרצאות ופעילויות אחרות. "הבית המשותף" היה מוקף מדשאה וערוגות פרחים ושיחים מסביב. פיתוח נוי כזה ראיתי מאוחר יותר בארץ במשק יגור, כשהוקם בו חדר האוכל המודרני הגדול הראשון.

ענפי ההתמחות בהכשרה היו חקלאים - כפלחה, רפת, לול מטילות ואינקובאטור קטן, גן ירק ועצי פרי, וענפי מלאכה כנגרות, מסגרות וחשמלאות. עם ענפים אלה ובהיקפו היה בוורקדורף פוטנציאל ייצור עצום ולו ניתן, יכול היה להתקיים בכבוד. אך לא כך היה. החקלאות ההולנדית הייתה אז, כמו גם היום, מבוססת רובה ככולה על יצוא, בעיקר לגרמניה. המשבר הכלכלי הקשה, בו היה שרוי כל העולם וגם גרמניה, אילץ לצמצם למינימום את היבוא מהארצות השכנות. זה פגע קשות בחקלאות ההולנדית, שנאלצה לתכנן את ייצורה החקלאי בקפדנות ע"י הקצבת מכסות ייצור. ברור שלשלטונות ההולנדיים לא היה עניין רב להקציב לוורקדורף מכסות ייצור כמקובל, אלא סמליים בלבד, לכלל בית ספר חקלאי.

באמצע אפריל 1937 חציתי את גבול גרמניה, על מנת שלא לחזור אליה. זו פעם ראשונה שיצאתי את גרמניה. הרגשה מוזרה, אולי כעין הקלה, להיות לפתע "חופשי". כמוכן, עבור יהודי, בשנים שלפני פרוץ מלה"ע ה-II, המושג "חופש" היה עניין יחסי. בכל אירופה היה היהודי, בהשפעת התעמולה הנאצית, בחזקת חשוד, ובדאי אם היה בעל נתינות זרה. כך גם בהולנד. היחס האוהד ליהודים הנרדפים, שביקשו מקלט בהולנד אחרי 1933, הוא אגדה. מדיניות השלטונות לא בהכרח השתקפה בעמדת הצבור הרחב. אמנם, היה קיים חוק שאפשר לפליטים פוליטיים לבקש מקלט (Asyl) בהולנד, אך אין פירושו שיש להתייחס ליהודי כפליט פוליטי. יכולת להיעצר